

Ф.Б.Зайнобиддинова

Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети докторанти

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ИНВЕСТИЦИЯ
ФАОЛИЯТИНИ ШАРТНОМАВИЙ-ҲУҚУҚИЙ
ТАРТИБГА СОЛИШ МАСАЛАЛАРИ

Аннотация: мазкур мақолада мамлакатимизда инвестиция сиёсатини ислоҳ қилиш, фаол инвестициявий муҳит яратиш, инвестиция фаолиятини шартномавий-ҳуқуқий тартибга солиш масалалари қонунчилик ҳужжатлари таҳлили асосида кўриб чиқилган. Шунингдек, илмий ишда Ўзбекистон Республикасида инвестиция фаолиятини самарали ҳуқуқий тартибга солишни такомиллаштириш юзасидан таклифлар илгари сурилган.

Калит сўзлар: инвестиция, инвестиция шартномаси, инвестициявий фаолият, инвестициявий фаолиятнинг устувор объектлари, шартномавий-ҳуқуқий тартибга солиш.

Annotation: This article considers the issues of reforming investment policy, creating an active investment climate and contractual regulation of investment activities based on an analysis of current legislation. In addition, the scientific work presented some proposals to improve the effectiveness of legal regulation of investment activities in the Republic of Uzbekistan.

Keywords: investment, investment agreement, investment activity, priority investment objects, contractual regulation.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы реформирования инвестиционной политики, создания активного инвестиционного климата и договорного регулирования инвестиционной деятельности на основе анализа действующего законодательства. Кроме того, научной работе представлены некоторые предложения по повышению эффективности правового регулирования инвестиционной деятельности в Республике Узбекистан.

Ключевые слова: инвестиция, инвестиционное соглашение, инвестиционная деятельность, приоритетные инвестиционные объекты, договорно-правовое регулирование.

Инвестициявий фаолият мамлакат ижтимоий-иқтисодий тараққиётининг муҳим омили бўлиб, бу нафақат давлатнинг самарали ички сиёсати балки халқаро майдонлардаги нуфузи билан ҳам бевосита боғлиқдир.

Таъкидлаш керакки, давлат иқтисодиёти учун инвестицияларнинг ўрни бекиёс. Чунки улар мамлакат иқтисодиётининг барқарор тараққиётини таъминлашда муҳим рол ўйнайди.

Хусусан, инвестициялардаги микдорий жиҳатдан ўзгаришлар, ўз навбатида, умумий ишлаб чиқариш ҳажми, аҳолинг бандлик даражаси, халқ ҳўжалиги турли йўналишлари ривожининг динамикаси ва тизимли иқтисодий кўрсаткичларига бевосита таъсир ўтказди [1].

Шу туфайли, мамлакатимизда инвестиция сиёсатини тубдан такомиллаштириш ва ислоҳ қилиш ҳамда амалга ошириш юзасидан замонавий, самарали ёндашув ва механизмларни жорий этиш, шунингдек, инвестиция жараёнларини жадаллаштириш ҳамда ишби-

лармонлик муҳитини яхшилаш бўйича изчил чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси [2] ижросини таъминлаш, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 28 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатномасида [3] белгиланган вазифаларни амалга ошириш мақсадида, “Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланиш йили”да амалга оширишга оид давлат дастурида [4] иқтисодиётни ривожлантириш ва инвестицияларни фаол жалб этиш соҳасида – макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш, соғлом рақобат учун зарур шароитларни яратиш, ишбилармонлик ва инвестиция муҳитини тубдан яхшилаш, иқтисодиётда давлат иштирокини жиддий равишда камайтириш, юқори иқтисодий ўсиш суръатларини сақлаб қолиш, “хуфёна” иқтисодиётга қарши курашиш ва унинг улушини кескин қисқартириш, валюта сиёсатини эркинлаштиришни давом эттириш борасида кўплаб вазифалар белгиланди.

Шунингдек, фаол инвестиция сиёсатини давом эттириш, амалдаги ишлаб чиқаришларни техник ва технологик жиҳатдан қайта жиҳозлаш ва янги юқори технологияли ишлаб чиқаришларни ташкил этиш бўйича стратегик ва муҳим аҳамиятга эга бўлган инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш учун инвестицияларни, шу жумладан, тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни фаол жалб этиш ҳамда самарали ўзлаштириш борасида амалга оширилаётган чора-тадбирларни инобатга олган ҳолда саъй-ҳаракатларни жамлаш ва мавжуд ресурслардан оқилона фойдаланиш, шунингдек, булар орқали аҳоли бандлигини, уларнинг турмуш даражаси ва сифати оширилишини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 1 августдаги “Ўзбекистон Республикасида инвестиция муҳитини тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги [5] Фармони ҳамда “Ўзбекистон Республикасининг 2019 йилга мўлжалланган инвестиция дастурини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” Қарори [6] асосида манзилли дастурлар ишлаб чиқилди.

Чунончи, инвестиция фаолиятини самарали ҳуқуқий тартибга солишни такомиллаштириш амалдаги инвестициявий-ҳуқуқий нормаларни ягона норматив-ҳуқуқий ҳужжат доирасида тизимлаштириш масаласи билан бевосита боғлиқдир. Бу эса тегишли қонун нормалари ўртасидаги қарама-қаршиликлар ва тақорлашларга барҳам бериш билан бирга, мазкур соҳадаги тартибга солиниши ҳуқуқий нормалар билан қамраб олинмаган ижтимоий муносабатларни аниқлаш ишқонини вужудга келтиради.

Ўзбекистон Республикаси норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталига жойлаштирилган “Инвестициялар ва инвестициявий фаолият тўғрисида”ги Қонун лойиҳаси [7] 251-моддадан иборат энг катта қонун лойиҳалардан бири бўлиб, инвестициявий фаолиятга оид барча муносабатларни тартибга солишга қаратилган. Бироқ, ҳуқуқий амалиёт ва етакчи хорижий мамлакатлар қонунчилиги таҳлили асосида мазкур қонун лойиҳасига қуйидаги таклифларни келтириш мумкин:

- қонун лойиҳанинг 3-моддасидаги инвестиция, инвестиция шартномаси, инвестициявий мажбурият, чет эл инвестицияси тушунчаларини янада тўлдириш;
- 13-моддадаги инвестициявий фаолият объектлари доирасига ҳудудларнинг ўзига хос хусусиятлари ва имкониятларидан келиб чиқиб, инвестиция

киритилишига кўпроқ муҳтож бўлган ҳамда инвесторга янада мақбул кафолат ва имтиёзларни назарда тутувчи, “Инвестициявий фаолиятнинг устувор объектлари” тушунчасини киритиш;

- 31-моддада инвестициявий фаолиятни давлат томонидан тартибга солиш шакл ва методларидан бири сифатида – инвестиция шартномаларининг ягона реестрини юритиш ҳамда шундай шартнома мажбуриятларини бажариш юзасидан мониторингни амалга оширишни, қайд этиш;

- 209-моддани инвестиция шартномасида назарда тутилган мажбуриятларни бажармаганлик ҳолатига оид хатбоши билан тўлдириш;

- 249-моддада инвесторлар ўртасидаги низоларни ҳал қилишнинг усули сифатида медиация институтини ҳам киритиш, мақсадга мувофиқ.

Таъкидлаш жоизки, юқорида қайд этилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ижроси, хусусан, Ўзбекистон Республикасида инвестициявий фаолиятнинг муваффақиятли амалга оширилиши мазкур фаолиятни тартибга солиш шарномавий-ҳуқуқий нормаларнинг самарали ишлаш механизмлари билан ўзаро боғлиқдир.

Қайд этиш керакки, бугунги кунда инвестициявий фаолиятга тегишли салмоқли миқдордаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинганлигига қарамай, ушбу ҳужжатлар мазкур фаолиятга оид барча ҳуқуқий аспектларни қамраб олмайди, балки давлат инвестициявий фаолиятининг асосий йўналишларини белгилаб беради, холос. Жумладан, инвестиция шартномалари доирасидаги инвестициявий муносабатлар давлат томонидан тўлиқ тартибга солинмаган бўлиб, инвесторларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари, қонуний манфаатларини ҳар томонлама ҳимоя қилиш ҳамда бу орқали фаол инвестиция оқимини таъминлашда бир қатор ҳуқуқий бўшлиқлар кузатилади.

Ҳозирдаги мавжуд илмий тадқиқот ишларига қарамай, ҳанузгача инвестициявий фаолият, инвестиция шартномаси тушунчалари борасида яқдил фикр мавжуд эмас. Инвестициявий фаолиятнинг шартномавий-ҳуқуқий тартибга солиш масалалари фанда тўлиқ тадқиқ этилмаган. Шу туфайли, Ўзбекистон Республикасида инвестициявий фаолиятга оид муносабатларнинг шартномавий-ҳуқуқий тартибга солиш масалаларини ҳар томонлама таҳлил қилиш, инвестиция шартномаларининг ўзига хос хусусиятларини тадқиқ этиш орқали амалиётга самарали ҳуқуқий механизмларни жорий этиш, мамлакатимизда инвестициявий сиёсатни тубдан такомиллаштириш ва ислоҳ қилишда, долзарб аҳамиятга эга.

Чунончи, фанда инвестиция фаолиятни шартномавий-ҳуқуқий тартибга солиш масалаларига бағишланган бир қанча тадқиқот ишлари амалга оширилган бўлиб, бироқ уларни аксариятида инвестиция сиёсати ва инвестициявий фаолиятнинг иқтисодий жиҳатларига кўпроқ урғу берилган. Жумладан, инвестиция фаолиятни шартномавий-ҳуқуқий тартибга солишнинг алоҳида муаммолари Т.Бутте, Н.Милнер, Р.Долзер, Т.Алее, С.Пейнхардт, С.Кристоф, М.Стивенс А.Бьорклунд, Д.Литвин, Ж.Боннитча, В.Н. Лисица, А.М. Мингазова, Ю.В. Потапова, И.А. Вдовин, Д.С. Ратникова, Б.В. Муравьев, И.Ю. Цевольникова, И.В. Андреева ва бошқалар томонидан тадқиқ этилган. Жумладан, Ch.Richard [8], R.Dolzer [9], T.Alee, C.Peinhardtларнинг [10] илмий ишларида инвестиция фаолиятини ҳуқуқий тартибга солиш метод ва таъминлари ўрганилган ҳамда икки томонлама инве-

стиция шартномаларини тузиш масалалари кенг ёритиб берилган. И.Ю. Цевольникова [11] ва А.М. Мингазоваларнинг [12] илмий ишларида эса инвестициявий фаолиятни шартномавий ҳуқуқий тартибга солишнинг фуқаровий-ҳуқуқий шартномалар тизими, уларнинг ўзига хос хусусиятлари ва элементлари масалалари атрофлича тадқиқ этилган.

Хулоса қилиб айтганда, юридик адабиётларда инвестициявий фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишнинг кўплаб жиҳатлари ёритилганига қарамай, мазкур фаолиятни шартномавий ҳуқуқий тартибга солишнинг ўзига хос хусусиятлари, инвестиция шартномалари моҳиятини очиб беришга бағишланган ягона мустақил тадқиқот ишлари мавжуд эмас. Шунингдек, тадқиқотларда инвестиция фаолиятини тартибга солишнинг фуқаровий-ҳуқуқий шартномалар элементлари масалаларига етарлича аҳамият қаратилмаган. Мазкур ҳолат, инвестициявий фаолиятни шартномавий ҳуқуқий тартибга солиш соҳаси етарли даражада ўрганилмаганлигини намоён этган ҳолда, ушбу мавзунинг долзарблиги акс эттиради.

Шу туфайли, Ўзбекистон Республикасида инвестициявий фаолиятга оид муносабатларнинг шартномавий-ҳуқуқий тартибга солиш масалаларини ҳар томонлама таҳлил қилиш, инвестиция шартномаларининг ўзига хос хусусиятларини тадқиқ этиш орқали амалиётга самарали ҳуқуқий механизмларни жорий этиш, мамлакатимизда инвестиция сиёсатини тубдан такомиллаштириш ва ислоҳ қилишда муҳим аҳамиятга эга.

Адабиётлар рўйхати

1. Тахумова О.В., Чепурко Г.В. Развитие инновационно-инвестиционной деятельности регионов в условиях глобализации мирового хозяйства // Экономика и менеджмент: современные подходы и конвергенция знаний / Алекина Е.С., Аливанова С.В., и др. коллективная монография. – Москва, 2016. – С.119.
2. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 07.06.2018 й., 06/18/5456/1316-сон
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси <https://president.uz/uz/lists/view/2228>
4. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 18.01.2019 й., 06/19/5635/2502-сон
5. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 02.08.2018 й., 06/18/5495/1611-сон
6. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 20.12.2018 й., 07/18/4067/2354-сон
7. Ўзбекистон Республикаси норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси портали // <https://regulation.gov.uz/uz/document/1418>
8. Ch.Richard. Bilateral Investment Treaties and Domestic Institutional Reform, Columbia Journal Of Transnational Law, 2017/ 55: 548-591 // http://jtl.columbia.edu/wp-content/uploads/sites/4/2017/08/Chen_55_CJTL_547.pdf
9. Dolzer, Rudolf and Christoph Schreuer. 2012. Principles of International Investment Law. New York, NY: Oxford University Press, second ed.
10. Allee, Todd & Clint Peinhardt (2014). Evaluating Three Explanations for the Design of Bilateral Investment Treaties, World Politics, Vol. 66, p 47 // <https://doi.org/10.1017/S0043887113000324>
11. Цевольникова И.Ю. Гражданско-правовое регулирование инвестиционной деятельности : автореф. дис. к.ю.н. – М., 2005 //

<http://lawtheses.com/grazhdansko-pravovoe-regulirovanie-investitsionnoy-deyatelnosti>

12. Мингазова А.М., Договорное регулирование инвестиционной деятельности: автореф. дис. на соиск. учен. степ., к.ю.н.: спец. 12.00.03 / Казань 2017. –С.226
<https://www.twirpx.com/file/2162327/>

Д.Ш.Умарханова,
 ТДЮУ “Халқаро оммавий ҳуқуқ” кафедраси
 доцент в.б.,
 юридик фанлар доктори

ЖИНОЯТ ИШЛАРИ БЎЙИЧА ЎЗАРО ҲУҚУҚИЙ ЁРДАМ ИНСТИТУТИНИНГ ТАРТИБГА СОЛИНИШИ МАСАЛАЛАРИ

Аннотация: мазкур мақолада жиноят ишлари бўйича ўзаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш тушунчаси, унинг ўзига хос хусусиятлари ва тартибга солиш масалалари тушунтириш берилган. Муаллиф томонидан жиноят ишлари бўйича ўзаро ҳуқуқий ёрдамнинг шакллари таҳлил қилинган бўлиб, унинг жиноят ишлари бўйича халқаро ҳамкорликнинг бошқа йўналишлардан фарқли жиҳатлари асослаб берилган.

Калит сўзлар: халқаро ҳамкорлик, ўзаро ҳуқуқий ёрдам, халқаро шартнома, далил, ахборот алмашиш.

Аннотация: в данной статье разъясняются понятие, особенности и вопросы урегулирования взаимной правовой помощи по уголовным делам. Автором широко проанализированы формы взаимной правовой помощи по уголовным делам, также обоснованы отличительные аспекты взаимной правовой помощи от других направлений международного сотрудничества по уголовным делам.

Ключевые слова: международное сотрудничество, взаимная правовая помощь, международный договор, доказательство, обмен информации.

Abstract: This article explains the concept, features and issues of mutual legal assistance in criminal matters. The author widely analyzes the forms of mutual legal assistance in criminal matters, also substantiates the distinctive aspects of mutual legal assistance from other areas of international cooperation in criminal matters.

Keywords: international cooperation, mutual legal assistance, international treaty, evidence, exchange of information.

Глобаллашув даврида уюшган жиноятчиликнинг ўсиши натижасида алоҳида давлатлар хавфсизлигига ёки халқаро хавфсизликка таҳдид солиниши, барқарор ривожланишига тўсқинлик қилиши, содир этилаётган жиноятларнинг шафқатсиз турлари пайдо бўлиши жиноят ишлари бўйича халқаро ҳамкорликда янги усул ва исботлаш воситаларини қўллашни талаб этмоқда. Жиноят содир этиш усулларини жадал равишда кенгайиб бориши, уларни содир этишда энг илғор техника ва технологиялардан фойдаланилиши натижасида жиноятчилар трансмиллий тавсифга эга оғир ва ўта оғир жиноятларни содир этишмоқда ва жуда кўп миқдордаги даромад топиш имкониятига эга бўлишмоқда. Шу билан бирга уларни жиноий жавобгарликка тортиш учун далилларни тўплаш ва жиноят иши бўйича исботлаш жараёнида фойдаланиш бугунги кунда анча муаммоларни келтириб чиқармоқда. Бу эса трансмиллий жиноятларга қарши курашиш нафақат усул ва воситаларни такомиллаштиришни, балки жиноят ишлари бўйича ўзаро ҳуқуқий ёрдамнинг янги механизмларини яратишни талаб қилмоқда.

Жиноят ишлари бўйича ўзаро ҳуқуқий ёрдам асосан давлатларнинг ваколатли органлари томонидан тегишли бўлган жиноят юзасидан далилий